

УДК: 342.9, 342.951:351.741
№ держреєстрації: 0124U003556

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
(ДонДУВС)**

25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1
тел. +38 (097) 907 01 07, +38 (066) 678 78 80

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. першого проректора університету
доктор юридичних наук, доцент

Ганна БУГА

« 11 » 2024р.

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ
ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ОСНОВНІ
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ
(остаточний)**

Керівники НДР
доктор юридичних наук,
професор

Андрій Захарченко

кандидат юридичних наук,
професор

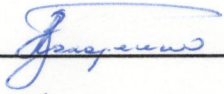
Ольга Мердова

Результати роботи розглянуто Науковою радою Донецького державного університету внутрішніх справ, протокол від 22.11.2024 р. № 11

СПИСОК АВТОРІВ

Керівники теми

Завідувач науково-дослідної
лабораторії публічної безпеки
громад факультету № 2
ДонДУВС, доктор юридичних
наук, професор

« 14 » 11 2024

А. М. Захарченко
(вступ, основна
частина)

Завідувач кафедри
адміністративно-правових
дисциплін факультету №2
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
професор

« 14 » 11 2024

О.М. Мердова
(висновки, основна
частина, реферат)

Виконавці:

Доцент кафедри
адміністративно-правових
дисциплін факультету №2
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент

« 14 » 11 2024

М.В. Кривонос
(основна частина)

РЕФЕРАТ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Наукова робота складається зі вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел (17 найменувань). Загальний обсяг наукової роботи становить 27 сторінок, з яких основного тексту – 21 сторінка.

Ключові слова: Національна поліція України, вогнепальна зброя, незаконний обіг.

Об'єктом дослідження є діяльність підрозділів Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу зброї.

Метою дослідження є здійснення аналізу діяльності Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу стрілецької зброї та легкого озброєння, виявлення проблемних питань, що виникають у поліцейській діяльності, та підготовка пропозицій щодо удосконалення діяльності Національної поліції за вказаним напрямом.

Методологічну основу складають формально-юридичний, соціологічний, статистичний, системний метод, а також метод прогнозування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в систематизації практичних аспектів протидії незаконному обігу зброї, враховуючи дані анонімного анкетування працівників Національної поліції України, що дозволило отримати широкий спектр думок і виявити ключові проблемні питання. В дослідженні використано сучасні методи збору та аналізу даних, такі як застосування онлайн-форм для анкетування великої вибірки респондентів, що включала представників підрозділів поліції з різних регіонів України. Наукова новизна полягає у врахуванні реальних викликів, з якими стикаються працівники поліції, та у розробці рекомендацій, спрямованих на покращення практичної діяльності правоохоронців у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї. Ці аспекти дозволяють інтегрувати отримані результати як підґрунтя для вдосконалення нормативно-правових актів та практичної діяльності Національної поліції України за відповідним напрямом.

Основні положення та висновки наукової роботи оприлюднені в 1 аналітичній довідці.

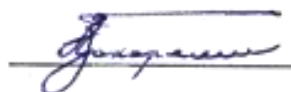
Результати наукової роботи можуть бути використані у: 1) у правозастосовній діяльності підрозділів Національної поліції України та інших суб'єктів публічного адміністрування, дотичних до сфери протидії незаконному обігу вогнепальної зброї та боєприпасів; 2) у нормотворчій діяльності – для вдосконалення положень чинного законодавства та під час підготовки нових нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї; 3) у науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових напрацювань з питань діяльності Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу зброї; 4) в освітньому процесі – в системі професійного навчання поліцейських, яке складається з первинної професійної підготовки, підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами

навчання, післядипломної освіти та службової підготовки, а також під час підготовки навчально-методичної літератури.

Проведене дослідження є завершеною працею, в якій було систематизовано практичні аспекти протидії незаконному обігу зброї, враховуючи дані анонімного анкетування працівників Національної поліції України, сформовано рекомендації щодо удосконалення нормативно-правових актів та окремих напрямів діяльності органів Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

Керівники НДР

**доктор юридичних наук,
професор**

Андрій Захарченко

**кандидат юридичних наук,
професор**

Ольга Мердова

ЗМІСТ

Вступ	6
1. Аналіз результатів анкетування працівників Національної поліції України з питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї	8
2. Рекомендації щодо удосконалення окремих напрямів діяльності органів Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї	19
Висновки	25
Список використаних джерел	26

ВСТУП

Військова агресія російської федерації проти України спричинила зростання кількості вогнепальної зброї та боєприпасів у цивільного населення, що значно підвищує ризики вчинення протиправних діянь, пов'язаних з незаконним використанням та обігом зброї. За цих обставин одним з нагальних завдань держави є забезпечення ефективної протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

Серед різних державних органів, задіяних у вирішенні цього завдання, ключова роль належить органам Національної поліції України. Саме органи Національної поліції уповноважені здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, безпосередньо вживати заходів щодо виявлення та припинення правопорушень у сфері обігу зброї. Як зазначено у звіті Національної поліції України про результати роботи у 2023 році, впродовж року поліцією вилучено 5,2 тис. одиниць вогнепальної зброї, у тому числі 1,6 тис. – автоматичної, 995 – нарізної, 1,7 тис. – переробленої на вогнепальну та іншої вогнепальної зброї, 1,8 млн набоїв. Упродовж 2023 року збільшилася на 18 % кількість виявлених фактів незаконного поводження зі зброєю (з 4,5 тис. до 5,3 тис.), розкрито на 29 % (з 3,4 тис. до 4,4 тис.) більше таких злочинів. Викрито у 2,8 рази більше (з 4 до 11) організованих груп та злочинних організацій, які діяли у сфері незаконного обігу зброї¹.

Згідно з Планом основних заходів Національної поліції України на 2024 рік до пріоритетних завдань поліції на поточний рік віднесено, зокрема: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, спрямованої на добровільну здачу населенням вогнепальної та іншої зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів, що опинилися з різних причин у володінні певних осіб без наявного на це законного права; протидія злочинам, учиненим з використанням вогнепальної зброї, вибухових речовин або боєприпасів, документування та ліквідація організованих груп та злочинних організацій, причетних до незаконного обігу зброї та боєприпасів в умовах збройної агресії, у тому числі реалізація плану спільних заходів, запропонованих Європейським Союзом, у сфері контролю за обігом зброї та недопущення її витоку за межі України². Водночас наявність загрозливих тенденцій до зростання незаконного обігу вогнепальної зброї та пов'язаних з цим негативних супутніх явищ вказує на необхідність пошуку шляхів для підвищення ефективності діяльності Національної поліції за відповідним напрямом, в тому числі удосконалення правової основи цієї діяльності.

У цьому звіті представлено основні результати дослідження за темою «Діяльність органів Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї: основні проблеми та шляхи їх вирішення», проведеного групою науковців Донецького державного університету внутрішніх справ на виконання договору про надання гранту, укладеного між університетом та

¹ Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/zvit_NPU_2023.pdf.

² План основних заходів Національної поліції України на 2024 рік. *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: <https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/plan%20zahodiv2024.pdf>.

громадською організацією «Центр безпекових досліджень «СЕНСС» за результатами конкурсу мікрогрантів у межах проєкту «Підтримка України у подоланні ризиків розповсюдження стрілецької зброї та легкого озброєння, що виникли в результаті російсько-української війни», який спільно реалізується Швейцарським Фондом Вищого інституту міжнародних досліджень та досліджень у галузі розвитку (через «Small Arms Survey») та Громадською організацією «Центр безпекових досліджень «СЕНСС».

Завдання проведеного дослідження:

- провести анкетування працівників центрального органу управління та територіальних органів Національної поліції України (з охопленням всіх регіонів країни) для виявлення проблемних питань, що виникають у діяльності цих органів у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, а також збору пропозицій стосовно шляхів вирішення зазначених питань;
- проаналізувати, систематизувати та здійснити аналітичний опис результатів проведеного опитування;
- підготувати рекомендації щодо удосконалення окремих напрямів діяльності органів Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

Предмет дослідження: особиста думка працівників поліції щодо проблемних питань та шляхів їх вирішення у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї і боєприпасів.

Дослідження відображає лише думку тих учасників, що беруть участь у ньому. Однак на основі цих даних було отримано зворотній зв'язок, проаналізовано позиції учасників дослідження, виявлено проблеми у сфері протидії незаконному обігу зброї і боєприпасів, що дозволило сформулювати відповідні рекомендації у площині законодавства та правозастосовної практики.

Задля дотримання етичних вимог щодо добровільності, конфіденційності, поінформованості та безпеки учасників анкетування проводилося анонімно, без збирання інформації, що може ідентифікувати поліцейських, а перед початком проведення опитування всі респонденти, які взяли участь в дослідженні, були ознайомлені з метою та завданнями дослідження, їм було повідомлено про те, що всі отримані дані буде представлено у деперсоналізованому вигляді.

Вихідні дані: 16216 анкет працівників Національної поліції України, отриманих у результаті онлайн-анкетування, проведеного за допомогою Google-форми в період з 09 серпня 2024 року по 21 серпня 2024 року.

В анкетуванні взяли участь працівники структурних підрозділів центрального органу управління поліції, міжрегіональних територіальних органів поліції, територіальних органів й підрозділів Головних управлінь Національної поліції в областях (окрім Автономної Республіки Крим та м. Севастополя).

1. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ АНКЕТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У ході дослідження проведено аналіз 16216 анкет практичних працівників Національної поліції України. При цьому згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 року № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» (із змінами) *гранична чисельність співробітників Національної поліції України не може перевищувати 141 330 осіб*. За словами Міністра внутрішніх справ України Ігоря Клименка станом на січень 2024 року в Національній поліції служить 98 тисяч поліцейських³. Виходячи із загальної кількості опитаних, можна стверджувати, що анкетування пройшли 16,5 % особового складу Національної поліції.

Участь в анонімному опитуванні взяли працівники таких структурних підрозділів Національної поліції:

- центральний орган управління – 192 респонденти (1,2 %);
- міжрегіональні територіальні органи – 1071 респондент (6,6 %);
- ГУНП у Вінницькій області – 1112 респонденти (6,9 %);
- ГУНП у Волинській області – 419 респондентів (2,6 %);
- ГУНП в Дніпропетровській області – 2838 респондентів (17,5 %);
- ГУНП в Донецькій області – 842 респонденти (5,2 %);
- ГУНП в Житомирській області – 6 респондентів (0,037 %);
- ГУНП в Закарпатській області – 507 респондентів (3,1 %);
- ГУНП в Запорізькій області – 106 респондентів (0,7 %);
- ГУНП в Івано-Франківській області – 274 респонденти (1,7 %);
- ГУНП в Київській області – 872 респонденти (5,4 %);
- ГУНП в м. Києві – 2176 респондентів (13,4 %);
- ГУНП в Кіровоградській області – 20 респондентів (0,12 %);
- ГУНП в Луганській області – 222 респонденти (1,4 %);
- ГУНП у Львівській області – 1055 респондентів (6,5 %);
- ГУНП в Миколаївській області – 488 респондентів (3 %);
- ГУНП в Одеській області – 45 респондентів (0,3 %);
- ГУНП в Полтавській області – 212 респондентів (1,3 %);
- ГУНП в Рівненській області – 213 респондентів (1,3 %);
- ГУНП в Сумській області – 885 респондентів (5,5 %);
- ГУНП в Тернопільській області – 2 респонденти (0,012 %);
- ГУНП в Харківській області – 207 респондентів (1,3 %);
- ГУНП в Херсонській області – 702 респонденти (4,3 %);
- ГУНП в Хмельницькій області – 351 респондент (2,2 %);
- ГУНП в Черкаській області – 524 респонденти (3,2 %);
- ГУНП в Чернівецькій області – 120 респондентів (0,7 %);

³ Функціонал поліції з початком повномасштабного вторгнення зріс на 80%, водночас чисельність поліції не зросла, - Ігор Клименко. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/funkcional-policiyi-z-pocatkom-povnomasstabnogo-vtorgnennia-zris-na-80-vodnocas-ciselnist-policiyi-ne-zroslo-igor-klimenko>

- ГУНП в Чернігівській області – 755 респондентів (4,7 %).

Слід відзначити, що найбільшу кількість респондентів, які взяли участь в анкетуванні склали практичні працівники з досвідом роботи понад 10 років, які представляли різні структурні підрозділи Національної поліції, а саме: 31,4% (5090 поліцейських) – підрозділи превентивної діяльності; 16,5% (2674 поліцейських) – підрозділи кримінальної поліції; 13,2% (2137 поліцейських) – органи досудового розслідування; 3% (485 поліцейських) – підрозділи дізнання; 1,2% (188 поліцейських) – підрозділи контролю за обігом зброї, що обумовлюється малочисельністю зазначених підрозділів; 34,7% (5642 поліцейських) – представників інших підрозділів.

Серед опитаних практичних працівників 20,4% (3312 поліцейських) безпосередньо залучені відповідно до функціональних обов'язків до реалізації заходів із протидії незаконному обігу вогнепальної зброї; 24,9% (4041 поліцейський) – опосередковано, 53,6% (8695 поліцейських) – до зазначених заходів не залучаються.

Індивідуальну відповідь на запитання «Чи залучені Ви відповідно до функціональних обов'язків до реалізації заходів із протидії незаконному обігу вогнепальної зброї?» надали – 1,7% (168 поліцейських) опитаних. Це є свідченням того, що в умовах правового режиму воєнного стану працівники поліції залучаються до реалізації заходів, невластивих їх функціоналу, що обумовлюється потребами правоохоронної діяльності.

Опитані практичні працівники надали такі відповіді стосовно основних видів вогнепальної зброї та боєприпасів, які переважають в незаконному обігу:

- револьвери та самозарядні пістолети – 5056 респондентів (31,2 %);
- гвинтівки та карабіни – 4951 респондент (30,5 %);
- рушниці – 5050 респондентів (31,1 %);
- ручні та великокаліберні кулемети – 915 респондентів (5,6 %);
- мінометні системи (до калібру 120-мм) – 677 респондентів (4,2 %);
- гранатомети – 1378 респондентів (8,5 %);
- безвідкатні гармати – 599 респондентів (3,7%);
- протипіхотні міни – 1069 респондентів (6,6 %);
- переносні реактивні пускові установки – 637 респондентів (3,9 %);
- переносні ракети та пускові установки (ПТРК, ВЗРК) – 741 респондент (4,6 %);
- саморобні вибухові пристрої – 3583 респонденти (22,1 %);
- патрони – 12318 респондентів (76 %);
- гранати – 12044 респонденти (74 %);
- постріли до підствольних гранатометів – 1383 респонденти (8,5 %);
- інше.

Як бачимо, найбільшого поширення на думку респондентів, у незаконному обігу отримали патрони, гранати, револьвери та самозарядні пістолети, рушниці, гвинтівки та карабіни. Звертаємо увагу на те, що наведені показники є особистою думкою респондентів і можуть відрізнятися від офіційної статистики.

14463 поліцейських, що складає 89,2% опитаних респондентів наголосили на тому, що рівень загроз від незаконного обігу вогнепальної зброї з початку

повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України виріс; 1505 респондентів (9,3%) вважають, що він не змінився; 248 опитаних (1,5%) надали індивідуальну відповідь.

На думку 11384 опитаних респондентів (70,2%) кількість вчинення жінками правопорушень у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів з початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України не збільшилася. В свою чергу 4005 опитаних (24,7%) відзначають таке збільшення. 827 поліцейських (5,1%) надали індивідуальні відповіді на поставлене запитання.

Слід звернути увагу на те, що 9262 респондентів (57,1%) відзначили про збільшення кількості випадків гендерно зумовленого насильства, у тому числі домашнього насильства, з використанням / погрозою використання вогнепальної зброї та боєприпасів. Натомість 6344 опитаних поліцейських (39,1%) не відзначають такого збільшення. 610 респондентів, що становить 3,8% висловили власну позицію щодо цього питання.

На думку учасників опитування основними каналами надходження вогнепальної зброї і боєприпасів, що знаходяться в незаконному обігу, з територій ведення бойових дій та територій поблизу лінії фронту в інші частини країни є такі:

- військовий транспорт – 10748 респондентів (66,3 %);
- автомобільний цивільний транспорт – 10619 респондентів (65,5 %);
- поштові служби доставки – 5143 респонденти (31,7 %);
- залізничний транспорт – 2994 респонденти (18,5 %);
- річковий/морський транспорт – 883 респонденти (5,4 %);
- інше.

Майже аналогічна ситуація простежується у відповіді на питання «Які, на Вашу думку, є найменш контрольовані з боку правоохоронців канали надходження вогнепальної зброї і боєприпасів, що знаходяться в незаконному обігу, з територій ведення бойових дій та територій поблизу лінії фронту в інші частини країни?». Так, 9174 респондентів (56,6 %) наголосили на тому, що це є військовий транспорт; 5097 респондентів (31,4 %) – автомобільний цивільний транспорт; 6000 респондентів (37 %) – поштові служби доставки; 4120 респондентів (25,4 %) – залізничний транспорт; 2628 респондентів (16,2 %) – річковий/морський транспорт.

11428 респондентів (70,5 %) вважають, що правоохоронними органами завжди приділяється увага встановленню джерел незаконного походження вогнепальної зброї, що була використана при вчиненні кримінальних правопорушень, в свою чергу 3659 опитаних (22,6 %) зазначили, що не завжди приділяється така увага, а 748 респондентів (4,6%) наголосили не неприділенні уваги.

Причинами неприділення належної уваги встановленню джерел незаконного походження вогнепальної зброї, що була використана при вчиненні кримінальних правопорушень, респонденти зазначили: відсутність можливостей для проведення такої перевірки – 2415 респондентів (36,6%); відсутність часу на проведення додаткових заходів після повідомлення особі про підозру – 1177

респондентів (17,8 %); відсутність такої вимоги з боку органів прокуратури та суду – 502 респонденти (7,6 %).

На думку учасників опитування, у зоні ризику щодо можливої причетності до розповсюдження вогнепальної зброї і боєприпасів, що перебуває в незаконному обігу, знаходяться такі категорії осіб:

- цивільні особи, що проживають в районах ведення бойових дій та на територіях, що межують з ними – 9264 респонденти (57,1 %);
- військовослужбовці – 9002 респонденти (55,5 %);
- представники злочинних груп/злочинних організацій/злочинних спільнот – 7630 респондентів (47,1 %);
- демобілізовані військовослужбовці – 7195 респондентів (44,4 %);
- особи, що були умовно-достроково звільнені від відбування покарання для проходження військової служби – 4736 респондентів (29,2 %);
- члени добровольчих формувань територіальних громад – 4273 респонденти (26,4 %);
- волонтери – 4018 респондентів (24,8 %);
- цивільні особи, яким була видана зброя відповідно до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» – 3419 респондентів (21,1 %);
- інше.

Наступний блок опитування був присвячений нормативно-правовому регулюванню сфери протидії незаконному обігу зброї і боєприпасів, який охоплював питання, присвячені оцінці його ефективності, доцільності удосконалення положень чинних нормативно-правових актів, оцінці законодавчих ініціатив.

Так, 9526 респондентів (58,7 %) вважають чинне законодавство ефективним для протидії незаконному обігу вогнепальної зброї і боєприпасів, проте 6238 респондентів (38,5 %) – неефективним. 450 респондентів (2,8%) опитаних надали індивідуальні відповіді.

Опитані респонденти висловилися за доцільність удосконалення положень чинних нормативно-правових актів в частині регламентації питань протидії незаконному обігу зброї і боєприпасів:

- 8333 респондентів (51,4 %) вважають за необхідне удосконалення положень Кримінального кодексу України;
- 7791 респондент (48 %) – положень Закону України «Про Національну поліцію»;
- 5254 респондентів (34,2 %) – положень Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622;
- 3669 респондентів (22,6 %) – положень Інструкції про порядок

приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї, затвердженої наказом МВС України від 31 травня 1993 року №314;

- 2973 респондента (18,3%) – положень Кодексу України про адміністративні правопорушення;

- 2679 респондентів (16,5 %) – положень Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України».

Такі результати, на нашу думку, свідчать про необхідність здійснення комплексного моніторингу положень чинних нормативно-правових актів щодо перегляду їх норм в частині регламентації питань протидії незаконному обігу вогнепальної зброї для подальшого удосконалення їх положень чи визначення можливості прийняття нових редакцій окремих нормативно-правових актів, зокрема, відомчих.

Крім того, в індивідуальних відповідях респондентів переважала позиція щодо необхідності удосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України та прийняття базового закону, як приклад, Закону України «Про зброю», Закону України «Про обіг зброї».

12162 респонденти (75 %) висловилися на підтримку посилення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю в умовах правового режиму воєнного стану, натомість 3709 респондентів (22,9 %) вважають існуючі санкції за порушення кримінально-правових заборон достатніми та дієвими. В свою чергу 345 респондентів (2,1%) висловили власні позиції з цього питання, в яких зазначили, зокрема.

На запитання, чи вважають опитані респонденти за доцільне внесення змін до статті 263 Кримінального кодексу України, а саме доповнення її частинами, які передбачатимуть кваліфіковані та особливо кваліфіковані ознаки вчинення цього злочину, отримано такі результати:

- стаття не потребує змін – 4879 респондентів (30,1 %);
- доцільним є доповнення кваліфікованою ознакою – ті самі дії, вчинені повторно – 6266 респондентів (38,6 %);
- доцільним є доповнення кваліфікованою ознакою – ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб – 4764 респонденти (29,4 %);
- доцільним є доповнення кваліфікованою ознакою – ті самі дії, вчинені організованою групою – 4135 респондентів (25,5 %);
- доцільним є доповнення кваліфікованою ознакою – ті самі дії, вчинені під час надзвичайного або воєнного стану – 6776 респондентів (41,8 %);
- інше.

13439 респондентів (82,9 %) підтримують пропозицію щодо розширення меж кримінально-правової заборони шляхом встановлення відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання, носіння, зберігання, придбання, передачу або збут складових частин вогнепальної зброї. В свою чергу 2452 опитаних (15,1 %) такої ініціативи не підтримують, а 2% опитаних мають окрему позицію з цього приводу.

На момент проведення опитування на розгляді Верховної Ради України перебував проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про

забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю (реєстр. № 9538 від 28.07.2023)⁴. Цим законопроектом передбачалося внесення змін до вищезазначеного Закону із доповненням його такою нормою: «Цивільна особа, яка знайшла вогнепальну зброю, її основні частини та/або боєприпаси до неї, зобов'язана впродовж 24 годин повідомити орган (підрозділ) Національної поліції України про такий факт, передати знахідку поліцейському в будь-який зручний спосіб для подальшої здачі чи декларування або вказати на місцезнаходження знахідки для її вилучення». Позитивно сприйняли таку ініціативу 12785 респондентів (78,8 %); прийняття зазначеної норми вважали недоцільним 1747 опитаних (10,8%); 1152 респонденти (7,1%) наголосили на тому, що редакція зазначеної норми потребує доопрацювання, а 3,3% респондентів мають з цього приводу окрему думку.

Аналіз відповідей на відкрите запитання щодо доцільності доопрацювання редакції зазначеної норми (1212 відповідей) дозволяє стверджувати, що головною проблемою респонденти вбачають:

- визначений строк в 24 години, оскільки одні респонденти вважають його коротким, тоді як інші навпаки наголошували на негайності такого повідомлення;
- відсутність реальної можливості виконання зазначених у диспозиції статті дій, особливо у зонах найбільш наближених до бойових дій;
- необхідність розширення кола суб'єктів, яким можна передати знайдену зброю передати.

Слід відзначити, що 20.08.2024 Закон був прийнятий, і має вступити в дію 25.11.2024. В остаточній редакції Закону вищезгадана норма викладена дещо інакше: «Цивільна особа, яка знайшла вогнепальну зброю, її основні частини або боєприпаси до неї, зобов'язана негайно повідомити Національну поліцію України про такий факт за телефонним номером екстреної служби 102 або єдиним телефонним номером 112 та впродовж 24 годин передати їх до органів Національної поліції України в будь-який зручний спосіб для подальшої здачі чи декларування або вказати на їх місцезнаходження для подальшого вилучення».

На думку учасників опитування, найбільш результативними у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї і боєприпасів є такі профілактичні заходи:

- проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування у населення правосвідомої поведінки щодо добровільної здачі органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв – 9338 респондентів (57,6 %);
- моніторинг інформаційних порталів, сайтів, телеграм-каналів тощо на предмет пропозицій незаконного збуту зброї, боєприпасів або вибухових речовин – 6978 респондентів (43 %);
- проведення цільових оперативно-профілактичних операцій (спеціальних операцій) під умовною назвою «Зброя та вибухівка» - 5760 респондентів (35,5 %);

⁴ URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42398>

- індивідуальна профілактична робота з особами, які підлягають контролю з боку правоохоронних органів – 4807 респондентів (29,6%);
- відправлення після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні особам, які на підставі положень Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» отримали зброю, повідомлень у застосунку «Дія» із нагадуванням про необхідність здачі зброї у десятиденний строк – 4521 респондент (27,9 %);
- проведення інформаційних кампаній щодо роз'яснення положень Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» - 4008 респондентів (24,7 %);
- вибіркові обходи місць проживання (або роботи) осіб, які отримали зброю на підставі положень Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03.04.2022 р. № 2114-IX з нагадуванням вимог зазначеного Закону – 3826 респондентів (23,6 %);
- інше.

Слід відзначити, що у практичній діяльності працівників Національної поліції України найбільш поширеними є такі цільові оперативно-профілактичні операції (спеціальні операції), пов'язані з протидією незаконному обігу зброї та боєприпасів: «Зброя і вибухівка», «Місячник добровільної здачі зброї», «Арсенал», «Безпечний військовий», «Роззброєння», «Оперативні закупки зброї та боєприпасів», «Антитерор», «Контрабанда» (спільно з Державною митною службою України), «Промінь» (спільно зі Службою безпеки України).

Зазначимо, що 8133 респонденти (50,2 %) вважають цілком ефективними проведення оперативно-профілактичних операцій (спеціальних операцій), пов'язаних з протидією незаконному обігу зброї та боєприпасів, 6841 респондент (42,2%) наголошують на їх частковій ефективності, 899 опитаних (5,5%) вважають їх неефективними.

На запитання учасників опитування стосовно того, які показники свідчать про ефективність / неефективність проведення цільових оперативно-профілактичних операцій (спеціальних операцій), пов'язаних з протидією незаконному обігу зброї та боєприпасів, отримано такі результати:

- зменшення / збільшення рівня злочинності – 8511 респондентів (52,5 %);
- збільшення / зменшення кількості виявлених фактів незаконного обігу зброї і боєприпасів – 6384 респонденти (39,4 %);
- збільшення / зменшення кількості порушених кримінальних проваджень у сфері незаконного обігу зброї і боєприпасів – 4406 респондентів (27,2 %);
- збільшення / зменшення кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї та боєприпасів – 3241 респондент (20%);
- збільшення / зменшення кількості правопорушень, вчинених повторно у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів – 2979 респондентів (18,4 %);
- результати моніторингу громадської думки щодо безпечного

середовища у громадах – 2589 (16 %);

- інше.

Окремий блок питань в межах аналітичного дослідження було спрямовано **на оцінку позиції поліцейських в частині запровадження нових заходів протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів.**

Так, за результатами опитування 14611 респондентів (90,1 %) вважають доцільним запровадження використання приладів неруйнівного огляду транспортних засобів та цифрових ендоскопів для посилення контролю за переміщенням транспортних засобів та речей через блокпости з метою виявлення зброї та боєприпасів, що перебувають в незаконному обігу. 1224 опитаних (7,5%) не підтримують такої ініціативи. 381 респондент (2,4%) надав індивідуальну відповідь.

На підтримку запозичення в Україні зарубіжного досвіду в частині запровадження програм викупу у населення зброї та боєприпасів, як нового інструменту вилучення зазначених предметів з незаконного обігу висловилися 12466 респондентів (76,9 %). Не підтримують такої ініціативи 3304 респонденти (20,4 %), а 446 респондентів (2,7%) висловили індивідуальну позицію щодо такого нововведення.

Одночасно з підтриманням запровадження програм викупу у населення зброї та боєприпасів 10577 респондентів (65,2 %) вбачають появу ризиків, пов'язаних із стимулюванням нелегальної економіки, створенням попиту на кустарно виготовлену зброю і боєприпаси, за умов запровадження програм їх викупу у населення; 5040 респондентів (31,1 %) заперечують такі можливі тенденції.

Також 13034 (80,4 %) опитаних практичних працівників висловилися щодо доцільності запровадження інституту викривачів для повідомлення правоохоронних органів про осіб, причетних до незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів; 2750 респондентів (17 %) вважають запровадження такого інструменту недоцільним, а 432 респондента (2,6%) мають власну позицію.

Доцільність запровадження способів захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації про можливі факти незаконного обігу зброї та боєприпасів (на кшталт, спеціально створених онлайн форм на офіційних сайтах правоохоронних органів) підтримали 13927 респондентів (85,9 %); заперечення щодо такого нововведення висловили 1904 респонденти (11,7 %); окрему думку щодо запровадження такої ініціативи надали 385 респондентів (2,4%).

Узагальнення відповідей на відкрите запитання щодо альтернативних варіантів вилучення зброї та боєприпасів з незаконного обігу, які були запропоновані 7492 поліцейськими, дозволяє, на нашу думку виділити такі:

- запровадження анонімних скриньок (камер) здачі зброї («вікно довіри», «поштоматів для здачі зброї», «безпекові контейнери»);
- запровадження програми амністії для добровільної здачі зброї;
- удосконалення механізму добровільної здачі зброї на засадах анонімності;
- запровадження програм винагороди за інформацію;

- запровадження програм викупу зброї і боєприпасів;
- розширення повноважень поліції в частині застосування поліцейських заходів, зокрема підстав, передбачених ст. 34, 35 Закону України «Про Національну поліцію»;
- застосування різних технічних засобів для можливого виявлення цієї зброї у поштових відділеннях, на вокзалах тощо;
- використання сучасних технологій для відстеження та блокування нелегальної торгівлі зброєю в інтернеті та на чорному ринку.
- активні рекламні кампанії в медіа, здійснення СМС-інформування населення;
- створення гарячих ліній, спеціальних чат-ботів для передачі інформації про зброю;
- удосконалення роботи блокпостів (залучення фахівців, використання службових собак, металорамки, ручні металошукачі тощо);
- перероблення вогнепальної зброї на сучасний чи відреставрований сувенір за рахунок держави з обов'язковим поверненням «власнику»;
- сканування поштових відправлень;
- обмін на товари цивільного вжитку, обмін на цивільну зброю з подальшою реєстрацією, запровадження соціальних заохочень;
- розгортання мобільних майданчиків (виїзних пунктів) для здачі вогнепальної зброї, яка перебуває в незаконному обігу за винагороду;
- їх треба запроваджувати і в динаміці, дивитись як працює нова схема, і які недоліки виникають, і потім їх вдосконалювати;
- прийняти спеціалізований закон про зброю;
- посилення контролю на залізничному та морському транспорті, поштових службах доставки;
- розвиток та активне залучення агентурної мережі;
- на законодавчому рівні чітко визначити повноваження військових підрозділів (до прикладу, військової служби правопорядку) щодо обов'язкової перевірки військовослужбовців, в тому числі звільнених, та вилучення всіх типів зброї, що перебуває в незаконному обігу; моніторинг демобілізованих або комісованих військовослужбовців, їх родичів, друзів, близьких осіб;
- підсилення заходів контролю на кордонах для запобігання нелегальному ввезенню зброї та боєприпасів з інших країн;
- контроль за обігом зброї, починаючи з виробництва і закінчуючи знищенням, з метою виключення фактів незаконного заволодіння і використання;
- блокування тематичних збройних сайтів (форумів).

Найбільш результативною у питаннях протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів опитані вважають діяльність підрозділів кримінальної поліції – 11232 респонденти (69,3%); друге місце посідають підрозділи контролю за обігом зброї – 10247 респондентів (63,2 %); замикають трійку лідерів підрозділи патрульної поліції/сектори реагування патрульної поліції – 7095 респондентів (43,8 %). 5102 респонденти (31,5%) вважають результативною діяльність дільничних офіцерів поліції; 3790 (23,4%) – підрозділів взаємодії з громадами

(поліцейських офіцерів громад); 2097 (12,9 %) – підрозділів органів досудового розслідування/дизнання.

В свою чергу, найбільш результативною у питаннях протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів опитані поліцейські вважають взаємодію з підрозділами Служби безпеки України – 13589 респондентів (83,8 %); 6310 респондентів (38,9 %) – з працівниками Державної прикордонної служби України; 5989 респондентів (36,9 %) – зі Збройними Силами України; 4031 респондент (24,9 %) зазначив працівників Національної гвардії України, а 3449 респондентів (21,3 %) – Державну митну службу України. Також в індивідуальних відповідях поліцейські наголосили на ефективності взаємодії з Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України.

Серед чинників, які на думку поліцейських, знижують ефективність діяльності органів (підрозділів) Національної поліції у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї і боєприпасів респонденти відзначили про такі:

- недостатність наявних повноважень – 10683 респонденти (65,9 %);
- нестача кваліфікованих працівників – 5481 респондент (33,8 %);
- неефективність взаємодії між різними органами (підрозділами) Національної поліції, що проводять діяльність у зазначеній сфері – 5018 респондентів (30,9 %);
- недосконалість правового регулювання діяльності органів (підрозділів) Національної поліції за вказаним напрямом – 4781 респондент (29,5 %);
- відсутність спеціальної підготовки – 3866 респондентів (23,8 %);
- інше.

11324 респондентів (69,8 %) висловилися за доцільність проведення додаткового спеціалізованого навчання для працівників Національної поліції України за тематикою протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів, у тому числі із залученням як національної, так і міжнародної мережі експертів; 4412 респондентів (27,2 %) вважають таке навчання недоцільним, а 480 респондентів (3%) мають окрему думку з цього приводу.

На питання стосовно тематики додаткового спеціалізованого навчання для працівників поліції отримано такі відповіді:

- навчання щодо класифікаційних та ідентифікаційних ознак зброї та боєприпасів – 6724 респонденти (53,5 %);
- навчання щодо правового регулювання обігу зброї та боєприпасів в Україні – 5170 респондентів (41,1 %);
- навчання щодо виявлення, документування та розслідування кримінальних правопорушень, з використанням кіберпростору – 4283 респонденти (34,1 %);
- навчання методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї та боєприпасів – 4183 респонденти (33,3 %);
- навчання щодо використання баз даних, у тому числі, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї та боєприпасів – 3010 респондентів (24 %);
- навчання щодо проведення розслідувань на основі доказів та

використання нових технологій у незаконному обігу вогнепальної зброї – 2934 респонденти (23,4 %);

- навчання щодо міжвідомчої та міжнародної співпраці у сфері незаконного обігу зброї та боєприпасів – 2867 респондентів (22,8 %);

- навчання щодо міжнародних інструментів контролю за обігом зброї та боєприпасів – 2701 респондент (21,5 %);

- навчання щодо проведення криміналістичного дослідження зброї та боєприпасів – 2347 респондентів (18,7 %);

- інше (необхідні додаткові лекції та тренінги з обговоренням деталей щодо таких правопорушень; навчання користування спеціальною технікою для сканування автотранспорту та речей громадян).

2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Аналіз положень чинного законодавства, теоретико-методологічних розробок вчених, офіційної інформації Національної поліції України щодо діяльності її органів у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, а також результатів проведеного анкетування працівників поліції дає змогу сформулювати такі рекомендації стосовно удосконалення цієї діяльності:

1. У площині законодавства:

1.1. Прискорення доопрацювання та прийняття спеціального закону, що визначатиме правовий режим обігу вогнепальної зброї, в тому числі регламентуватиме основні питання здійснення органами Національної поліції контролю за дотриманням встановленого порядку зберігання і використання зброї (на заміну Положенню про дозвільну систему⁵ та наказу МВС України від 21.08.1998 р. № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»⁶).

Попри те, що на державному рівні визнається необхідність прийняття закону, який би визначив правовий режим зброї невійськового призначення, відповідний закон дотепер не прийнято. Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) перебуває на розгляді Верховної Ради України більш ніж три роки⁷. Натомість відносини, пов'язані з обігом вогнепальної зброї (в тому числі ті, що виникають у зв'язку із здійсненням Національною поліцією контролю за обігом зброї невійськового призначення) тривалий час регулюються переважно на рівні підзаконних нормативно-правових актів, що не відповідає ступеню важливості цих відносин. Вищеназваний наказ МВС № 622 відпочатку прийнято на підставі Закону України «Про міліцію»⁸, який на цей час втратив чинність. Інструкція, затверджена цим наказом зачіпає питання набуття і здійснення права власності на зазначені об'єкти з особливим правовим режимом, тоді як згідно з пунктом 7 ч. 1 ст. 92 Конституції України⁹ правовий режим власності має визначатися виключно законами України. Зі свого боку це створює підґрунтя для дискусії щодо правомірності застосування статті 263 Кримінального кодексу України¹⁰ – «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими

⁵ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>

⁶ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁷ URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>

⁸ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>

⁹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁰ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

речовинами»¹¹.

1.2. Доопрацювання положень Закону України «Про Національну поліцію» в частині визначення підстав та умов для зупинення поліцейськими транспортних засобів (з урахуванням необхідності вжиття додаткових заходів для перешкодження незаконному перевезенню зброї).

Статтею 35 Закону України «Про Національну поліцію»¹² встановлено вичерпний перелік правових підстав для зупинення поліцейським транспортним засобу. Цей перелік не передбачає можливості зупинення транспортного засобу з метою перевірки на предмет незаконного зберігання (перевезення) зброї. Відповідно, за відсутності законної підстави для зупинення транспортного засобу (як-то порушення водієм Правил дорожнього руху, наявність очевидних ознак, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу, і ін.) поліцейський не може здійснити поверхневу перевірку транспортного засобу (як це передбачено ч. 4 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію»).

Спроба часткового врегулювання цього питання простежується у тексті Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456)¹³. В пункті 10 цього Порядку продубльовано перелік підстав для зупинення транспортного засобу, закріплений статтею 35 Закону України «Про Національну поліцію», і водночас додано таку підставу, як проїзд транспортних засобів через блокпости та контрольні пункти в'їзду-виїзду. У разі зупинення транспортного засобу на цій підставі, якщо поліцейський має достатні підстави вважати, що у транспортному засобі перебуває зброя, він вправі провести поверхневу перевірку транспортного засобу згідно з пунктом 9 Порядку.

Однак, поза межами блокпостів та контрольних пунктів в'їзду-виїзду відповідні положення цього Порядку застосовуватися не можуть. До того ж, навіть у разі проведення поверхневої перевірки транспортного засобу можливості поліцейських щодо виявлення при цьому нелегальної зброї є обмеженими. Так, відповідно до ч. 5 ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» поверхнева перевірка транспортного засобу здійснюється шляхом *візуального огляду* транспортного засобу або візуального огляду салону і багажника транспортного засобу. Водночас згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України проведення обшуку транспортного засобу потребує попереднього одержання відповідної ухвали слідчого судді.

¹¹ Частиною 1 статті 263 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв *без передбаченого законом дозволу*. Згідно з правовою позицією, викладеною у постанові Верховного Суду від 31.05.2018 р. у справі № 127/27182/15-к, «норма ст. 263 КК України є субсидіарною і для розуміння незаконності поведінки зі зброєю, вимагає аналізу відповідного закону. При цьому поняття «закон», яке використав законодавець, має розширене тлумачення і включає в себе законодавство у цілому, в тому числі нормативні акти, що регулюють відповідні правовідносини, порушення яких утворює об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України» (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834>). Водночас у низці наукових та інших джерел цю позицію піддано критиці, і суспільна дискусія навколо цього питання наразі триває.

¹² URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

¹³ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>

1.3. Розроблення та затвердження Інструкції про здійснення органами Національної поліції України заходів з контролю за дотриманням правил та порядку зберігання і використання предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система.

Пункт 21 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» уповноважує поліцію здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

Поряд із цим Інструкція, затверджена наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, належним чином не регламентує процесуальні аспекти діяльності органів Національної поліції стосовно здійснення такого контролю, зокрема, не деталізує порядок проведення перевірок фізичних та юридичних осіб на предмет додержання вищевказаних правил. У цьому контексті варто відзначити, що Планом діяльності Національної поліції України з підготовки проектів регуляторних актів на 2016 рік передбачалася необхідність підготовки проекту наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про здійснення органами Національної поліції України заходів з контролю за дотриманням правил та порядку зберігання і використання предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система»¹⁴. Однак дотепер відповідний регуляторний акт не прийнято.

1.4. Розроблення та затвердження спеціального підзаконного нормативно-правового акту, який регламентуватиме діяльність органів Національної поліції щодо приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї (на заміну Інструкції, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 31.05.1993 р. № 314¹⁵).

Пунктом 22 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що поліція здійснює у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин.

Разом з тим чинна Інструкція про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї (затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 31.05.1993 р. № 314) містить низку застарілих положень. Останні зміни до цієї Інструкції було внесено 24.09.2012 р., тобто ще задовго до створення Національної поліції. Нині зміст зазначеного документу не в повній мірі відповідає потребам сьогодення. При цьому у судовій практиці трапляються випадки, коли при виникненні спірних ситуацій представники органів

¹⁴ URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/regulyatorni-akti/plan-diyalnosti-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini-z-pidgotovki-proektiv-regulyatornix-aktiv-na-2016-rik>

¹⁵ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-93#Text>

Національної поліції висловлюють позицію, згідно з якою Національна поліція України не є правонаступником міліції, і територіальні органи Національної поліції у своїй діяльності не можуть керуватися застарілими нормами вищеназваної Інструкції¹⁶.

1.5. Уточнення положень Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» в частині регламентації дій органів Національної поліції у разі одержання повідомлень цивільних осіб щодо знаходження вогнепальної зброї, основних частин або боєприпасів до неї.

Статтею 1-1 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»¹⁷ визначено, що цивільна особа, яка знайшла вогнепальну зброю, її основні частини або боєприпаси до неї, зобов'язана негайно повідомити Національну поліцію України про такий факт за телефонним номером екстреної служби 102 або єдиним телефонним номером 112 та впродовж 24 годин *передати їх до органів Національної поліції України в будь-який зручний спосіб* для подальшої здачі чи декларування або вказати на їх місцезнаходження для подальшого вилучення. При цьому нормативно-правовими актами наразі не регламентовано порядок такої передачі (зокрема, не визначено місце такої передачі, коло посадових осіб органів Національної поліції, уповноважених приймати зброю, вимоги стосовно документального оформлення передачі зброї, застосування при цьому засобів фото-відеофіксації, тощо). Невизначеності стосовно цього аспекту додає й використання словосполучення *«у будь-який зручний спосіб»* (зокрема, постає питання щодо можливості та правомірності здійснення передачі через третіх осіб). Виникає запитання й щодо формулювання *«передати їх до органів Національної...для подальшої здачі»*. Буквальне тлумачення цього формулювання дає підстави вважати, що «передача» і «здача» зброї, є різними процедурами, що здійснюються у різний проміжок часу. Між тим порядок здачі зброї також не одержав нормативного закріплення.

Встановлюючи обов'язок цивільної особи щодо передачі органам поліції знайденої зброї *впродовж 24 годин*, Закон не визначає правових наслідків невиконання цього обов'язку саме у зазначений термін (в тому числі невиконання через об'єктивні причини).

Згідно зі статтею 1-2 цього Закону декларуванню не підлягає, зокрема, вогнепальна зброя і боєприпаси до неї, що є засобом або знаряддям вчиненого кримінального правопорушення. Разом з тим ще на етапі розгляду відповідного законопроекту головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради України зауважувало, що із зазначеного не можна зробити остаточний висновок, чи потрібно для встановлення факту причетності зброї до правопорушень проводити спеціальну перевірку, як бути, якщо така перевірка неможлива в умовах бойових дій тощо. Фактично, прийняття рішення щодо можливості передачі цивільним особам задекларованої зброї цілком покладається на уповноважених осіб Національної поліції за результатами суб'єктивної оцінки¹⁸.

¹⁶ URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112026806>

¹⁷ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#Text>

¹⁸ URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42398>

1.6. Розроблення та затвердження підзаконного нормативно-правового акту, що конкретизуватиме порядок взаємодії різних органів та підрозділів Національної поліції у сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

На теперішній час у здійсненні заходів з протидії незаконному обігу вогнепальної зброї задіяна значна кількість органів й підрозділів Національної поліції, що виконують різні функції (як-то, досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 262-264 Кримінального кодексу України; виявлення та документування адміністративних правопорушень, передбачених статтями 190-195 Кодексу України про адміністративні правопорушення; здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї; наповнення функціональної підсистеми «Єдиний реєстр зброї», і ін.). Робота кожного з цих органів (підрозділів) зорієнтована на вирішення власних порівняно вузьких завдань, тоді як рівень координації їх діяльності у відповідній сфері є недостатнім, внаслідок чого потенційні позитивні можливості взаємодії між різними органами (підрозділами) реалізуються не повністю.

2. У площині правозастосовної практики – послідовна реалізація органами Національної поліції комплексу спеціальних заходів, спрямованих на протидію незаконному обігу вогнепальної зброї, зокрема:

- проведення індивідуальної профілактичної роботи з особами, щодо яких є підвищений ризик вчинення правопорушень у сфері обігу вогнепальної зброї (цивільні особи, що проживають в районах ведення бойових дій та на територіях, що межують з ними; цивільні особи, яким була видана зброя відповідно до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»; особи, що були умовно-достроково звільнені від відбування покарання для проходження військової служби; члени добровольчих формувань територіальних громад; волонтери; демобілізовані військовослужбовці, і ін.);

- проведення інформаційної кампанії, спрямованої на роз'яснення цивільним особам порядку і правових наслідків здачі та декларування зброї відповідно до статей 1-1, 1-2 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»;

- проведення більш ретельного огляду транспортних засобів (в тому числі тих, що належать військовослужбовцям і волонтерам) під час несення служби на блокпостах у місцевостях, що межують з районами ведення бойових дій;

- використання при проведенні оглядів та обшуків новітніх технічних приладів для виявлення зброї;

- постійне підтримання взаємодії з керівниками органів військового управління та командирами військових частин з питань запобігання крадіжкам та втратам вогнепальної зброї, закріпленої за військовослужбовцями;

- проведення оперативно-профілактичних заходів на територіях, де велися бойові дії;

- проведення спільних операцій з органами Державної прикордонної служби щодо запобігання та протидії незаконному переміщенню зброї через

державний кордон, організація спеціальних контрольних пунктів у зонах з високим ризиком контрабанди зброї;

- проведення постійного моніторингу інтернет-ресурсів на предмет виявлення пропозицій щодо нелегальної купівлі-продажу зброї;

- розробка та використання спеціалізованих чат-ботів для отримання відповідних повідомлень громадян;

- посилення роботи щодо встановлення у кожному окремому випадку джерел походження нелегальної зброї, використаної при вчиненні кримінальних правопорушень;

- забезпечення врахування заходів з протидії незаконному обігу вогнепальної зброї під час розроблення органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями регіональних та місцевих програм з питань запобігання злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку.

- докладання зусиль для підвищення кадрової спроможності та покращення матеріально-технічного забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції за напрямом протидії незаконному обігу вогнепальної зброї.

ВИСНОВКИ

Представлене дослідження підтверджує масштабність проблеми незаконного обігу зброї в Україні, особливо в умовах воєнного стану, та демонструє важливість вироблення дієвого та ефективного комплексу заходів для протидії правопорушенням у цій сфері, який має включати як заходи з удосконалення законодавства, так і практичної діяльності Національної поліції України, що виконують ключову роль у забезпеченні публічної безпеки та правопорядку.

В ході дослідження систематизовано практичні аспекти протидії незаконному обігу зброї, враховуючи дані анонімного анкетування працівників Національної поліції України. Це дозволило отримати широкий спектр думок і виявити проблемні питання у зазначеній сфері.

Виокремлено основні категорії осіб, причетних до незаконного обігу зброї, що дозволить сконцентрувати зусилля на профілактичних заходах серед цих груп. Визначено основні канали надходження зброї в незаконний обіг, що допоможе розробити більш ефективні заходи контролю. Виявлено прогалини в чинному законодавстві, що становить правову основу діяльності Національної поліції з протидії незаконному обігу вогнепальної зброї. Оцінено ефективність різних видів оперативно-профілактичних заходів та визначено напрями їх удосконалення. Проаналізовано позиції працівників поліції щодо запровадження нових заходів протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів, серед яких: використання приладів неруйнівного огляду транспортних засобів та цифрових ендоскопів для посилення контролю за переміщенням транспортних засобів та речей через блокпости; запровадження програм викупу у населення зброї та боєприпасів, інституту викривачів для повідомлення правоохоронних органів про осіб, причетних до незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів, способів захищеного (у тому числі анонімного) повідомлення інформації про можливі факти незаконного обігу зброї та боєприпасів, а також представлено альтернативні варіанти вилучення зброї та боєприпасів з незаконного обігу.

Представлено пропозиції щодо удосконалення положень чинного законодавства, правозастосовної практики органів (підрозділів) Національної поліції України в частині послідовної реалізації комплексу спеціальних заходів, спрямованих на протидію незаконному обігу вогнепальної зброї.

Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення законодавства та правозастосовної практики, розробки навчальних матеріалів для працівників поліції та інформування громадськості. Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню ефективності роботи поліції та зниженню рівня злочинності, пов'язаної з обігом зброї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/zvit_NPU_2023.pdf.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. План основних заходів Національної поліції України на 2024 рік. *Офіційний вебпортал Національної поліції України*. URL: <https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/plan%20zahodiv2024.pdf>.
5. Постанова Верховного Суду від 31 травня 2018 року у справі № 127/27182/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834>
6. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю: Закон України від 20 серпня 2024 року № 3899-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#Text>
7. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>
8. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї: наказ МВС України від 31 травня 1993 року №314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-93#Text>
9. Про затвердження Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>
11. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text>
12. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

13. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю від 28 липня 2023 року №9538. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42398>

14. Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю від 25 червня 2021 року № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>

15. Проект наказу МВС України «Про затвердження Інструкції про здійснення органами Національної поліції України заходів з контролю за дотриманням правил та порядку зберігання і використання предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система». URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/regulyatorni-akti/plan-diyalnosti-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini-z-pidgotovki-proektiv-regulyatornix-aktiv-na-2016-rik>

16. Ухвала Оржицький районний суд Полтавської області у справі № 543/626/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112026806>

17. Функціонал поліції з початком повномасштабного вторгнення зріс на 80%, водночас чисельність поліції не зросла, - Ігор Клименко. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/funkcional-policiyi-z-pocatkom-povnomasstabnogo-vtorgnennia-zris-na-80-vodnocas-ciselnist-policiyi-ne-zrosla-igor-klimenko>